

בבא מציעא ק"ט

משנה

המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות פחות משבע שנים, לא יזרענה פשתן. שזרע פשתן מכחיש את הארץ הרבה, ואינה חוזרת ליושנה עד שבע שנים²⁷¹. ואין לו בקורות שקמה, עץ סרק הוא וקוצצים את ענפיו לקורות הבנין וחוזרין וגדלים ובפחות משבע שנים אין נעשות קורות²⁷². קיבלה הימנו לשבע שנים שנה ראשונה יזרענה פשתן, ויש לו בקורות שקמה.

גמרא

אביי א' יש לו בשבח שקמה רבא אמר אביי, המשנה אומרת שאין לו בקורות השקמה, אבל יש לו בשבח השקמה יש לו, אם העצים השביחו שמין לו שבחם לכשיסתלק, ורבא אמר, שאין לו אפילו בשבח השקמה. מקשה הגמרא ממה ששנינו, המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת שמין לו. ולכאורה שמים לו בשבח השקמה? עונה הגמרא, ששמים לו את הירקות והתרדים. שואלת הגמרא, כשהגיע זמנו לצאת יעקור את הירקות והתרדים? מתרצת הגמרא, שלא הגיע עדיין יום השוק.

הלוקח שדה מחבירו והגיע יובל ומביאה הגמרא ראה לדברי אביי ממה ששנינו, המקבל שדה מחבירו והגיע שביעית שמין לו. שואלת הגמרא, האם בשביעית הקרקע מופקעת, אלא המקבל שדה מחבירו והגיע היובל שמין לו. ושואלת הגמרא, האם יובל מפקיע קבלנות?, הרי התורה אומרת: "וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַּר לְצַמְתָּתָּ" מי שאילולי יובל היתה נצממת. אלא נאמר כאן שהלוקח שדה מחבירו והגיע יובל והשדה חוזרת למוכר שמים לו. ואין לומר ששמים לו בירקות ותרדים שהרי הם הפקר ביובל. אלא שמים לו את שבח השקמה כאביי שמים לו את שבח השקמה.

ופירש אביי לפי רבא שהכתוב אומר: "וַיֵּצֵא מִמֶּכָר בֵּית וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיּוֹבֵל" בית חוזר שבח אינו חוזר. שואלת הגמרא, שנלמד מכאן למקבל? אומרת הגמרא ששם היא מכירה טובה, וכל מה שהקרקע השביחה היא השביחה ברשותו ומה שהקרקע חוזרת ביובל, הוא משום שיובל הוא 'אפקעתא דמלכא', ומה שהמלך לא הפקיע לא נפקע, ממכר נפקע שבח לא נפקע.

ר"פ קבל קרקע לאספסת וגדלו בה רב פפא קיבל קרקע לאספסת וצמחו בה מין דקלים. ותאלי ורצה חלק בשבחם וכשעמד להסתלק, אמר לבעלים תן לי חלק בשבח

²⁷¹ משנה זו אינה אלא בחכירות אבל בקבלנות מה שירצה יזרע שהרי הבעלים חולקים בו. רש"י.

²⁷² לכך אם קיבלה לפחות משבע שנים לא יקוץ את הקורות שבה שלא ירד על דעת הקורות שהרי בשנים מועטות אינם חוזרים לקורות. רש"י.

שלהם. אמר רב שישא בנו של רב אידי לרב פפא, האם גם אם תקבל דקל לפירותיו לכך וכך שנים והדקל נתעבה וגדל תרצה לקבל חלק בשבח שהאילן השביח²⁷³? אמר רב פפא, שם המקבל לא ירד על דעת השבח אלא לאכילת פירות, כאן אני ירדתי על דעת כל מה שיצמח בה. ולא רק אם נאמר כאביי שאמר שיש לו שבח שקמה. אלא אפילו אם נאמר כרבא, מפני שבשקמה אין למקבל הפסד, מה שהשביח בשקמה לא מנע ממנו חרישה וזריעה, אבל כאן יש לי הפסד שבמקומם לא גדלה אספסת. ואמר לו האם לטענתך הפסדתך מקום האספסת, קח את דמי האספסת ולך?! אמר רב פפא, אני הייתי מגדל במקומם 'כורכמא רישקא', כרכום שדמיו יקריץ.

אמר לו, ממה שאמרת, הייתי זורע כרכום שהוא דבר שקוצרים בכל שנה, ולא אמרת הייתי נוטע בו 'תאלי' שקיימים בקרקע לקבל את השבח, גילית דעתך שלא ירדת לקרקע לעשות דבר בר קיימא לשום את השבח ולצאת. אלא לדבר שתעקרנו ותקח אותו ותלך, קח את 'כורכמך רישקא' שלך, עקור את אותם 'תאלי' שבה ולך, ואין לך אלא דמי עצים בלבד²⁷⁴.

רב ביבי תבע את השבח מזודתא רב ביבי א' לו שלא היה לו הפסד כעין שן של הר. וצמחו בה אילנות של עוזרדים.

וכאשר הסתלק אמר לבעלים, תנו לי את השבח שלי. אמר לו רב פפי, האם משום שבאתם מ'מולאי', מבית עלי שהיה ממשפחה רעועה, אתם אומרים דבי 'מולייתא', דברים גבנונים. אפילו רב פפא לא אמר שצריך לתת שכר שבח של 'תאלי' כשיש לו הפסד מפני שצמחו במקום הראוי לזריעה. אבל במשוניתא אין דרך לזרוע ומה הפסד שיש לך!.

שתלא שמת והשאיר חמישה חתנים לרב יוסף היה נוטע כרם בקרקע של בעל הבית, רב יוסף רצה לסלקם שהוא כאריס כל הימים ונוטל מחצה בפירות ומת

והניח חמישה חתנים. ואמר עד עכשיו היה אריס אחד, ועכשיו שהם חמישה כל אחד מהם יסמוך על האחרים ולא יטפלו בכרם כראוי ויגרמו לי הפסד. אמר להם מוטב שתקחו את השבח ותסתלקו ואם לא אסלק אתכם בלא שבח. כמו שאמר רב יהודה, ויש אומרים רב הונא, ויש אומרים רב נחמן 'שתלא' שמת היורשים מסתלקים בלא שבח. ואומרת הגמרא שאינו כן²⁷⁵, מה שאמרו שמסלקים אותם

273 הרי אפילו לאביי אין לו שבח ודוקא בשקמה שאין פרי אלא את הענפים שגדלו הוא ירד על דעת כך. תוס'.
274 אע"ג שבסוף השואל נראה שללא הטעם של ישוב א"י יכול לומר זיתי אני נוטל, כאן אינו יכול לומר לו מפני שהתאלי אינם ראויים לנוטעים במקום אחר ואינם שווים אלא כעצים. או מפני שאמר לו הייתי נוטע כרכום שאינו ראוי לנטיעה במקום אחר גילה דעתו שלא היה חושש בדבר שראוי לנטעו. וכגון שהתאלי לא היו מכחישים את הקרקע יותר מאספסת וכרכום רישקא. תוס'.

275 מפני שלא אמר דבר זה מעולם אלא אמר כדי להפחידו. ו"ל שרב יוסף הזכיר רק אחד מהאמוראים ובני בית המדרש הסתפקו איזה מהם הזכיר. תוס'.

לרב יהודה שתלא שא' אם הפסיד אסתלק
הפסיד את השבח לר"כ מסתלק בע"כ

'שתלא' שאמר אם אפסיד אסתלק, הפסיד.

רב יהודה אמר, שהפסיד את מה שהשביח

ומסתלק בלא השבח. רב כהנא אמר, שהוא אמר אסתלק בעל כרחי ואקח את מה שהשביחתי, ומסתלק ומקבל את השבח. ורב כהנא מודה, שאם אמר אם אפסיד אסתלק בלא שבח מסתלק בלא שבח. אמר רבא, דבריו הם 'אסמכתא', ואסמכתא לא קונה, ואפילו שאמר כך לא מסלקים אתו בלא השבח. שואלת הגמרא לרבא במה הדבר שונה ממה ששנינו במשנה, המקבל שדה והובירה שמין כמה ראויה לעשות ונותן לו שכך כתב לו אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא. עונה הגמרא, ששם הוא משלם מה שהפסיד. כאן שמים את מה שהפסיד לבעל הבית ומנכים לשתלא מחלקו בשבח את מה שהפסיד, ונותנים לו את השאר.

רוניא שהיה השותל של רבינא, היה מפסיד וסלקו. ובא לפני רבא, אמר לו רבא שנהג עמו כראוי וכשאמר לו הרי לא התרה בי, אמר לו רבא שלא צריכים להתרות. רבא לטעמו שאמר, מקרי דרדקי²⁷⁷, שתלא, טבח ואומן, מוהל תינוקות, וספר העיר כולם הם כמותרים ועומדים. כללו של דבר הוא שכל מי שגורם הפסד שאינו חוזר הוא כמותרה ועומד.

ר"פ ב"ש א' שיתנו לשתלא שרצה להסתלק וללכת לא"י רבע שבח
שותל אחד אמר לבעלים 'תנו לי את השבח, מפני שברצוני ללכת לארץ ישראל'. וכשבא לפני רב

פפא בר שמואל אמר להם תנוהו לו. אמר לו רבא, האם רק הוא השביח והקרקע לא השביחה? אמר לו רב פפא, אני אמרתי שיתנו לו את חצי השבח, כדרך שאר שתלנים שאינם מסתלקים. אמר לו רבא, עד עכשיו בעל הבית היה לוקח חצי והשתלן היה לוקח חצי והיה עובד בשדה כאריס, עכשיו כשיסתלק הבעלים צריכים לתת חלק לאריס עבור עבודתו שליש כמו ארס שיוורד לכרם נטוע. ובעל הבית מפסיד בל שנה שליש ממחציתו. ואמר לו רב פפא בר שמואל אני אמרתי שיתן לו רבע השבח.

רב אשי סבר רבע שהוא דנקא

ורב אשי סבר שרבע השבח שהאריס מקבל הוא רבע שהוא דנקא. ובמקום שהשתלן מקבל חצי ואריס שליש והשבח יהיה ששה דינרים השתלן מקבל דינר אחד, רבע מארבעת הדינרים שהם שני השלישים המגיעים לבעל הבית אחרי שיוציאו מששת הדינרים של השבח שני דינרים, השליש שיצטרך לתת לאריס, שהוא שישיית של כל שבח הכרם.

276 אבל אם ירצה יתן לו את השבח ויסלקו. מפני שאינו ממון להורישו לבניו. הרא"ש וכן פסק הרמב"ם..

277 רש"י כתב שבמלמד תינוקות הוא הפסד שאינו חוזר שבשתא כיון דעל על. תוס' הקשו שרבא אמר שבשתא ממילא נפקא. אלא י"ל מפני שבשעה שלימדו את השיבוש נתבטלו מלימוד של אמת. תוס'.

כמו שא' רב מניומי שמים בצורה שלא יהיה לבעה"ב הפסד

כמו שאמר רב מניומי בנו של רב נחומי, שבמקום שהשתלן לוקח חצי, והאריס לוקח שלישי. שמים

לשתלן זה שרוצה להסתלק את השבח ומסלקים אותו בצורה שלא יהיה לבעל הבית הפסד. אם נאמר שרבע השבח שהשתלן מקבל הוא דינר אחד משהו דינרים של השבח, רבע שהוא דנקא בעל הבית אינו מפסיד. השתלן לוקח דינר אחד כדין, וכשהאריס יקח שני דינרים וביחד עם השתלן שלשה, נשארו לבעל הבית שלושה דינרים, כמו שהיה חולק עם השתלן. אבל אם נאמר שהשתלן שרוצה להסתלק לוקח רבע ממש דינר, והאריס יקבל שלישי שהן שני דינרים, יש לבעל הבית הפסד של חצי דינר ממחציתו.

רב אחא בר"א אולי הוא רבע ממש ורב אשי אמר אמר רב אחא בנו של רב יוסף לרב כשתגיע לשחיטת קדשים בא והקשה לי

אשי, אולי רבע הוא רבע ממש, השתלן יקבל את רבע השבח, דינר ומחצה. והשתלן יכול לומר לבעלים, אתה תתן את חלקך, החצי שלך שהייתי צריך לעבוד בו עד עכשיו לאריס שיטרח בו. ועלי לנכות מחלקי כפי המגיע לו, רבע ממש, דינר וחצי. קח אתה שלשה רבעי של הכרם לחלקך, ומהם תתן שלישי לאריס. ותאכל כל השנה חצי פירות הכרם בלא הוצאות ואני עושה בחלקי מה שארצה, אמכור לאחרים את הרבע המגיע לי ואיני צריך לתת חלק לאריס שהרי מכרתי והסתלקתי, והקונה ירד ויעשה ויאכל. ואם באת לקנותו הרי איני צריך לעשות לך ותאכל את פירותי בחנם, ואם תתנהו לאריס יקח שוה חצי דינר והדינר ישאר לך. אמר לו רב אשי, הכרתי בך שאתה מחודד ויודע להעמיק ולהקשות, וכשתגיע למסכת זבחים שהיא עמוקה בוא ותקשה לי ואתן לב לתרץ לפי שאלתך^{279 278}.

גפן שהזקינה הוא כשאר זמורות שטפה נהר לוקח רבע הגמרא אומרת²⁸⁰ על דברי רב מניומי בנו של רב נחומי. שרב מניומי בנו של רב נחומי אמר שגפן שהזקינה בכרם הוא כשאר זמורות שחולקים בהם והשתלן לוקח בה חצי כבשאר הפירות, כיון שדרכה בכך הוא ירד על דעת כן. שטפה נהר, ופעמים שהמים עוקרים את העצים לגמרי ופעמים שהנהר שוטף את הקרקע ומכחישו ואין ראוי לצמות בו כלום עד זמן רב, ובאו לחלק את העצים הוא כמו שתלן שמתלק בלא זמנו ולוקח רבע.

278 ויש אומרים שרב אשי דחה אותו, ולא כך שהרי על כרחך רב אשי קבל ממנו מפני שהיא קושייה טובה, ועוד ממה שאמר קסבר רב אשי למימר משמע שהמסקנא אינה כך. רש"י.

279 הרי"ף הביא את דברי רב מניומי ולא את מה שהקשה רב אחא וכן פסקו הגאונים. והשתלא לא יכול לומר לו שיקח רביעית ויעבוד בחלקו ובעל הבית יקח ג' חלקים. מפני שכל החלקים משועבדים זל"ז ואינו יכול לומר שיוריד אריס לחלקו מפני שבעה"ב יאמר לא ניתא לי להרבות אריסים. נמוק"י בשם הרשב"א.

280 עיין גהש"ס.

אדם שמשכן כרם ל' שנים והזקין אחר ה' אביי א' העצים הם פירא רבא א' קרנא

הגמרא מביאה מעשה באדם שמשכן לחברו כרם, במשכנתא דסורא או בנכייתא,

לעשר שנים והזקין אחרי חמש שנים²⁸¹. אביי אמר, העצים שבו הם פירות והמלוה נוטלם. רבא אמר, העצים הם קרן וילקח בו קרקע והוא אוכל פירות²⁸². ומקשה הגמרא ממה ששנינו על משכנתא, יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו. כיצד יעשו? ימכרו לעצים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ולכאורה יבש הוא בדומה לנקצץ, מה נקצץ בזמנו, שאין אדם קוצץ אילן שעושה פירות אלא בזמנו שחדל לעשות פרי, אף יבש בזמנו. ושנינו ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, העץ הקצוץ הוא קרן ולא פירות? אומרת הגמרא, נקצץ דומה ליבש, מה יבש בלא זמנו²⁸³ אף נקצץ בלא זמנו²⁸⁴. ומודה אביי בלא זמנו שחדל לעשות פרי, שכיון ואינו דרכו, העצים אינם פירות אלא קרן ולא ירד לקרקע על דעת כן.

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו במסכת כתובות, נפלו לה, משניסת כשמת אביה ונפלו לה בירושה, גפנים וזיתים וקנים ימכרו לעצים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ומכאן שהעצים הם קרן ולא פירות, שהרי חכמים תיקנו פירות לבעל²⁸⁵. דוחה הגמרא, שיש לומר נפלו לה גפנים ועצים והזקינו. או שנאמר כמו שהעמידו בכתובות כגון שנפלו לה בשדה אחרת ולא בקרקע שלה, והקרן שלה כלה לגמרי.

281 ובזמנו שהיה ראוי לכך. רש"י.

282 תוס' הקשו מקופא סבא שחולקים בו, וי"ל ששם חולקים מפני ששתלא לוקח חצי אפ' בגוף הקרקע, ורק כשמסתלק בלא זמנו לוקח רבע. אבל כאן אין למלוה כלום בגוף אלא בפירות. תוס'.

283 יבש משמע שלא בזמנו ממה שלא כתוב הזקין. תוס'

284 וי"ל שגם בהתחלה היה קשה מנקצץ שמשמע בסתם שנקצץ אחרי שיבש בזמנו ואמר מה נקצץ בזמנו אף יבש בזמנו כדי להקשות משניהם. תוס'.

285 תוס' הקשו הרי שם מדובר שעושים מעט פירות ולכך הם קרן אפ' לאביי. וטובת שניהם היא שיקח בהם קרקע, אבל בסוגיתנו מדובר כשאין עושים כלל. וי"ל שבכ"ז מוכח שהוא קרן אפילו כשיבש לגמרי. תוס'.

